Bir Medeniyetin İzleri

Osmanlı külliyesi (temsilî)

KÜLLİYE Cami çevresinde ibadet, eğitim, sağlık ve yardım hizmeti veren yapılar topluluğudur.

Osmanlı medeniyeti, Selçuklu ve Türk beyliklerinin birikimi üzerine yükseldi. Mimari, vakıf ve toplumsal hayat bu mirasla gelişti.

Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (XIII. yy.)	Süleymaniye Camii ve Külliyesi (XVI. yy.)
Türkiye Selçuklu Dönemi'nde Mengücek Beyliği yaptırdı.	Kanuni döneminde Mimar Sinan yaptı.
Cami, darüşşifa ve türbe	Cami, medrese, darüşşifa, imaret, hamam, sıbyan mektebi, çarşı
Zengin taş süsleme, kesme taş	Kesme taş, gelişmiş planlama

Yaşayan izler

- **Balkanlar** (Bosna-Hersek, Bulgaristan, Karadağ, Kosova, Kuzey Makedonya): Baklava, pilav, kebap, musakka, dolma, çorba sözcükleri
- **Kuzey Afrika** (Tunus, Cezayir, Libya, Mısır): Orkestralarda kanun, ud, ney gibi Türk müziği sazları
- **KKTC:** Karagöz gölge oyunu geleneği sürüyor.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Eserlerin üç kıtaya yayılması, Osmanlı'nın **geniş bir alanda iz bıraktığını** gösterir. Kültür, sınırlar değişse de yaşamaya devam eder.

Osmanlı eseri	Bugün bulunduğu yer
Poçitel Köyü	Çapljina, Bosna-Hersek
Hamidiye Çarşısı	Şam, Suriye (bugün kapalı çarşı)
Süleymaniye Camii	Şam, Suriye
Murat Ağa Camii	Trablusgarp, Libya
Büyük Han	Lefkoşa, KKTC

Dilde izler

Libya, Tunus ve Cezayir'de Osmanlı Türkçesinden geçen kelimeler bugün de konuşulur: **ardakaş** (arkadaş), **hastehane** (hastane), **barek** (bayrak), **şavurma** (çevirme), **ucak** (ocak).

Yönetim

Önce bey hem devletin hem ordunun başıydı, ama bey seçiminde ve önemli kararlarda diğer beylerin görüşü de alınırdı. Devlet büyüdükçe yönetim **merkez** (saray ve Divan-ı Hümayun) ve **taşra** (eyalet ve sancak) diye ikiye ayrıldı. Unvanların değişmesi, beylikten güçlü bir devlete geçişi gösterir.

Padişah idari, askerî ve mali konularda geniş yetkiliydi, ama kanun, töre ve geleneklere uygun davranırdı. Görevi: toprak genişletmek, adaleti sağlamak, halkın refahını artırmak.

Bey → Han → Hüdavendigâr → Sultan → Padişah

Divan ve Eğitim

Divan-ı Hümayun: Devlet işlerinin görüşüldüğü en önemli kurumdur. Türkiye Selçukluları örnek alınarak kuruldu, Orhan Bey döneminden beri vardır. İlk üyeler padişah, vezir ve Bursa kadısıydı. Başkan padişah olduğu için padişah nerede ise Divan da orada toplanırdı. Fatih döneminden itibaren başkanlığı veziriazam yaptı, padişah toplantıları **"Kasr-ı Adl"** (Adalet Kulesi) penceresinden izledi. Divan'da idari, askerî ve mali konular ile şikâyet ve davalar karara bağlanırdı. II. Mahmud döneminde kaldırıldı, yerine **nazırlıklar** (bakanlıklar) kuruldu.

DİKKAT!

Son söz padişahındı. Bu yüzden Divan-ı Hümayun bir **danışma meclisi** niteliğindeydi.

Görevli	Görevi	Bugünkü benzer görev
Veziriazam	Padişahın vekili, mührünü taşır	Cumhurbaşkanı Yardımcısı
Vezirler	Veziriazamın verdiği işleri yapar	Bakanlar
Kazasker	Büyük davalara bakar, kadı ve müderris atar	Adalet Bakanı
Defterdar	Gelir ve gideri denetler	Hazine ve Maliye Bakanı
Nişancı	Yazışmaları yürütür, tuğra çeker	Dışişleri Bakanı
Kaptanıderya	Donanma ve denizcilik	Deniz Kuvvetleri Komutanı
Şeyhülislam	Asıl üye değildi; gerektiğinde fetva verirdi.	Diyanet İşleri Başkanı

Karşılıklar yaklaşıktır, görev alanları bire bir aynı değildir.

Eğitim

Kurum	Özelliği
Sıbyan mektebi	5-6 yaşında başlanır, 3-4 yıl sürer; okuma yazma, Kur'an ve basit dinî bilgiler, günlük hayatı kolaylaştıran bilgiler öğretilir. Belli bir programı yoktu. Erkeklerin yanında 8-9 yaşına kadar kızlar da okurdu.
Medrese	Dinî ilimler yanında matematik, astronomi, mantık, felsefe, tıp. Kadı, müderris, din görevlisi, yönetici yetiştirir.
Enderun	Saray okulu. Başarılı öğrenciler devlet görevlisi, komutan, yönetici olur.
Batı tarzı okullar	XVIII. yüzyıldan itibaren: Mühendishane-i Bahrî-i Hümayun (Deniz Mühendislik), Mühendishane-i Berrî-i Hümayun (Kara Mühendislik). Sonra rüştiye, idadî, Darülfünun (ilk üniversite), kız ve erkek öğretmen okulları, Darüşşafaka (kimsesiz çocuklar için), Sanayi-i Nefise (Güzel Sanatlar)
Meslek okulları	Önce lonca; Tanzimat'tan sonra Telgraf Mektebi, Eczacı Mektebi, Kaptan ve Çarkçı Yüksek Deniz Mektebi, Mekteb-i Hukuk-ı Şâhâne (hâkim), Mekteb-i Sanayi

Sıbyan mektebi ilkokul düzeyi → **Rüştiye** ortaokul düzeyi → **İdadî** lise düzeyi → **Darülfünun** bugünkü İstanbul Üniversitesi

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Eğitim **devletin ihtiyacına göre** şekillendi. Toprak büyüyünce yönetici, Avrupa ilerleyince mühendis ve subay ihtiyacı arttı.

Dün ve bugün

Benzer: İlkokuldan üniversiteye kademeler, meslek okulları, devletin ihtiyaca göre plan yapması. **Farklı:** Bugün eğitim zorunludur, programlar ortaktır, kız ve erkek öğrenciler aynı imkânlara sahiptir. Zorunlu ilköğretim için ilk çalışmalar **II. Mahmud** döneminde başlamıştı.

Hukuk ve Sanat

ŞER'İ HUKUK
İslam dininin kurallarına dayanan hukuk

ÖRFİ HUKUK
Padişahların koyduğu kurallar ve geleneksel uygulamalardan oluşan hukuk

Adalet işlerini **kadılar** yürütür, padişahlar **kanunname** çıkarırdı. Müslüman ve gayrimüslim halka adaletli davranılması esastı. **"Adalet mülkün temelidir."** anlayışı benimsendi.

ÖNEMLİ

Mecelle: Ahmet Cevdet Paşa öncülüğünde hazırlandı. İslam dünyasının medeni kanun niteliğindeki ilk metnidir.

Mecelle'den evrensel ilke: "Berâet-i zimmet asıldır." Yani asıl olan suçsuzluktur. Bugün de herkes suçu kanıtlanana kadar suçsuz sayılır. II. Abdülhamid döneminde **Kanun-i Esasi** ile ilk anayasal düzene geçildi.

Sanat

Osmanlı süsleme sanatları (temsilî)

Doğu ile Batı buluştu

Üç kıtanın kültürü kendi geleneğiyle kaynaşınca Doğu ve Batı izleri taşıyan özgün bir sanat doğdu. **Mimar Sinan** Süleymaniye ve Selimiye Camileriyle hem sanatta hem mühendislikte zirveye ulaştı. Köprü, kervansaray ve çeşmeler de bu anlayışın ürünüdür.

Sanat	Nedir?	Sanat	Nedir?
Hat	Güzel yazı; Kur'an ve resmî belgelerde	**Minyatür**	Tarihî olay ve saray hayatını anlatan küçük resim
Tezhip	Kitapları altınla süsleme	**Ebru**	Su üzerinde desen oluşturup kâğıda aktarma
Çini	Sırlı, desenli seramik levha	**Halıcılık**	Günlük hayatta kullanılan dokuma sanatı

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Osmanlı sanatı dinî değerler ve gelenekle gelişti, ama Avrupa'yı da etkiledi. Kültür etkileşimi **tek yönlü değildir**.

Mehter ve Mozart

Mehter Takımı, Osmanlı ordusunun resmî müzik topluluğudur. Mozart'ın ünlü **Türk Marşı**, Osmanlı müziğinin Avrupa'daki yankısına güzel bir örnektir.

Notlarım

Öğrenme çıktısı: Osmanlı kültür ve medeniyet unsurlarına ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme

Günlük Hayat ve Vakıf

Şehir

Hayat cami, çarşı, mahalle çevresinde döner. Korunaklı çarşılara **bedesten** denir. Meddah, Karagöz ve orta oyunu izlenir. Ahilik ve lonca, esnafa dürüstlüğü öğretir.

Köy

Halkın büyük bölümü köyde yaşar. Geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

Konargöçer

Yaylak ile kışlak arasında göç eder, hayvancılık yapar, zamanla yerleşik hayata geçer.

Aile ve sofra

Sofrada önce büyükler yerini alır, yemek israf edilmez. Evin kapısı misafire açıktır. Çocuğun terbiyesi anne ve babanın ortak işidir. Çorba, pilav ve şerbet sevilir. Ramazan, bayram ve düğünler herkesi buluşturur. Farklı inançlardan insanlar aynı şehirde **huzur içinde** bir arada yaşar.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Vakıf, **devlete yük olmadan** toplumsal hizmetin sürmesini sağladı. Bu sayede eserler yüzyıllarca ayakta kaldı.

VAKIF Kişinin malını toplum yararına süresiz olarak bağışlamasıdır. Vakfedilen mal satılamaz, devredilemez, miras bırakılamaz.

Selçuklularda gelişen bu gelenek Osmanlı'da zirveye çıktı, din, dil, ırk ayrımı gözetmeden hizmet verdi. Bu yüzden **Vakıf Medeniyeti** denir. Okul, hastane, köprü ve aşevlerinin parası vakfedilen mülklerin kirasından gelirdi. Bugün eserleri Vakıflar Genel Müdürlüğü korur.

İlginç vakıflar

Meyve yediren vakıf, göl temizleyen vakıf, leylekleri koruyan vakıf, kitap tamir eden vakıf... Tarihçiler bir insanın beşikten mezara vakıf hizmetiyle yaşayabildiğini anlatır. Camilerdeki **sadaka taşına** varlıklı olan para bırakır, muhtaç olan kimse görmeden alırdı. Veren de alan da birbirini bilmezdi.

Ahilik

XIII-XIX. yüzyıllar arasında Anadolu'da esnafı hem meslek hem ahlak yönünden yetiştiren örgüttür. Kurucusu **Ahi Evran**'dır. Kalite ve helal kazanç esastı. Ahiler kazancını yoksul ve kimsesizle paylaştı, bir tür **sosyal güvenlik** kurumu gibi çalıştı. Kadınlar **Bacıyan-ı Rum** (Anadolu Bacıları) ile meslek sahibi oldu.

Lonca

Hristiyan ve Yahudiler de ticarete katılınca, şehirler büyüyünce Ahilik yetersiz kaldı. Yerini aynı meslekten esnafın **devlet denetimindeki** örgütü **lonca** aldı. **Görevleri:** dayanışma, üretimi düzenleme, kalite denetimi, fiyat kontrolü.

Ahi olmanın altı kuralı

Eli açık cömert olmak	**Sofrası açık** ikramı bol olmak	**Kapısı açık** misafirperver olmak	**Merhametli** şefkatli, anlayışlı olmak	**Gözü kapalı** kusur görmemek	**Dili kapalı** kötü sözden uzak durmak

Ürünümü paylaşıyorum

Yönetim, eğitim, hukuk, sanat, günlük hayat, vakıf veya Ahilikten birini seç. Senaryo, hat, afiş ya da kısa video hazırla, sınıfta paylaş.

Öğrenme çıktısı: Osmanlı kültür ve medeniyet unsurlarına ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme

Kendimi Deniyorum

A. Doğru mu, yanlış mı?

Cümle doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız.

☐ 1. Külliye tek bir yapıdan oluşur.
☐ 2. Fatih döneminden itibaren Divan'a veziriazam başkanlık etmiştir.
☐ 3. Vakfedilen mal satılabilir.
☐ 4. Mecelle medeni kanun niteliğinde bir metindir.
☐ 5. Hat güzel yazı sanatıdır.

B. Eşleştirelim

Kavramın harfini ilgili açıklamanın başındaki kutuya yazınız.

A) Sıbyan mektebi	☐	Gelir ve gideri denetleyen görevli
B) Enderun	☐	Büyük davalara bakan görevli
C) Kazasker	☐	Çocuklara okuma yazma öğreten okul
D) Defterdar	☐	Tuğra çeken, yazışmaları yürüten görevli
E) Nişancı	☐	Üst düzey yönetici yetiştiren saray okulu

C. Boşlukları dolduralım

Kelimeler: **bedesten** **Darülfünun** **Mimar Sinan** **Mehter**

1. Süleymaniye ve Selimiye Camilerini ..... yapmıştır.
2. Ordunun resmî müzik topluluğu ..... Takımı'dır.
3. Osmanlı'nın ilk üniversitesi sayılan kurum ..... olarak bilinir.
4. Korunaklı çarşılara ..... denir.

D. Düşünelim, yorumlayalım

1. Hayırsever bir kişi dükkânlarını vakfetmiş, gelirleriyle çeşme, medrese ve hasta evi yaptırmıştır. Yapılar yüzlerce yıl sonra da kullanılmaktadır.

a) Vakfın topluma iki yararını yazınız.
b) Devlet hazinesi açısından önemini yorumlayınız, bugünden bir benzer örnek veriniz.

2. Balkanlarda bugün de dolma, baklava gibi yemek adları, Kuzey Afrika'da ud ve ney gibi sazlar kullanılmaktadır.

a) Bu izlerin bugün de sürmesinin nedenini yorumlayınız.
b) Bu mirası korumak için iki öneri yazınız.

Bu konunun şarkısını Onur Akmeşe YouTube kanalından dinlemeyi unutmayın!